

התמודדות חזבאללה עם האתגרים מבית – בביטחון, אך על חבל דק

אורנה מזרחי ויורם שוייצר | 21 באוקטובר, 2021 | גיליון 1528

על רקע המשבר בלבנון, חזבאללה פועל בנחרצות ובכל האמצעים שברשותו כדי למנוע כרסום במעמדו. בימים אלה המאבק מתמקד בחקירה בעניין הפיצוץ שאירע בנמל ביירות באוגוסט 2020: הארגון חותר לטרפדה בשל חששו כי תוטל עליו האשמה, בעוד מתנגדי חזבאללה מנסים לשמר את עצמאותה של המערכת המשפטית. על רקע זה פרץ בביירות ב-14 באוקטובר עימות אלים במהלך הפגנה של פעילי חזבאללה ותנועת אמל, שדרשו להדיח את השופט שמונה להוביל את החקירה ואשר פועל להשלמתה למרות האיומים המופנים כלפיו. למאבק זה, המהווה מבחן כוח ליכולתו של חזבאללה לכפות את עמדותיו ולשלט במערכת הלבנונית, מתלווה ממד של חיכוך בין עדתי נוכח טענות חזבאללה כי האחראים לירי במהלך ההפגנה הינם פעילים ממפלגתו הנוצרית של סמיר ג'עג'ע, שמצידו מכחיש זאת. השופט עצמו, שהינו נוצרי קתולי, זוכה לפי שעה לתמיכת ראש הממשלה החדש, נגיב מיקאטי, ושל רוב מקרב הנוצרים, כולל בני בריתו המרונים של נסראללה ובהם הנשיא מישל עוון.

העימות האלים שפרץ בביירות ב-14 באוקטובר, שבמהלכו נהרגו שבעה אנשים (שלושה פעילי חזבאללה, שלושה מתנועת אמל וכן עוברת אורח) ונפצעו עשרות (חלקם עוברי אורח), מהווה עדות נוספת לאתגרים הפנימיים שעמם מתמודד חזבאללה, הפועל לשימור עצמאותו ומעמדו הדומיננטי במערכת הלבנונית, המצויה במשבר חמור ביותר. חזבאללה, חותר למנוע את המשך החקירה בנושא הפיצוץ רב הנפגעים וההרס שאירע בנמל ביירות באוגוסט 2020 והוא שהוביל לעימות, כששלח את אנשיו לצד פעילי תנועת אמל להפגנת כוח ברחובות העיר, למה שהוגדר כ"הפגנה שקטה".

המפגינים דרשו את סילוקו של השופט החוקר טארק אל-ביטאר, שמונה בפברואר, לאחר התפטרות קודמו, ואשר מגלה נחישות להתמיד בחקירה ואיננו נרתע למרות האיומים המופנים כלפיו מזימוןם לחקירה של בכירים בהנהגה הלבנונית. תהלוכת המפגינים שנערכה באזור התפר בין השכונות הנוצריות לשיעיות בבירה נתקלה בירי צלפים מהגנות, שהוביל לחילופי אש וקרב רחוב בשכונה השקטה. חזבאללה מיהר להאשים בפתיחה בירי את אנשי המפלגה הנוצרית "הכוחות הלבנונים" של סמיר ג'עג'ע ומנהל בעקבות האירוע

מסע של הכפשות ואיומים עליו. ג'עג'ע מצידו מכחיש את מעורבות אנשיו בתקרית. השקט הושג לאחר התערבות כוחות צבא לבנון, אשר גם עצרו חשודים בירי.

חזבאללה יזם את ההפגנה הפרובוקטיבית כנגד 'הרשות השופטת המוטה', לטענתו, מחשש שהכיוון שאליו היא מתפתחת בראשות אל-ביטאר, המגלה אומץ ועצמאות, תסוכם בהפלתו כאחראי לפיצוץ. לכן הוא הפך את סילוקו של אל-ביטאר ליעד פוליטי ראשון במעלה, לאחר שבעבר הצליח לגרום להדחתו של החוקר הראשון, פאדי סוואן. בנאומו מ-11 באוקטובר קבע נסראללה כי השופט ביטאר נגוע בשיקולים זרים, ולכן חובה להחליפו. בנאום נוסף, שנשא ב-18 באוקטובר, הגדיר נסראללה את הרג המפגינים כנקודת מפנה בהתפתחויות הפנימיות בלבנון ויצא במתקפה חריפה על מפלגתו של ג'עג'ע, האחראי לטענתו למות המפגינים, מוביל את לבנון למלחמת אזרחים שתשנה את הדמוגרפיה במדינה ומהווה איום על כלל הנוצרים בלבנון. בדבריו של נסראללה בלט איום מרומז לאפשרות של הפעלת הכוח של חזבאללה למרות שאינו מעוניין בכך, כשהתייחס לעוצמתו של הארגון אשר ברשותו 100,000 לוחמים מאומנים היטב "המסוגלים להיזיז הרים", לעומת 15,000 הלוחמים שבהם מתרברב ג'עג'ע.

התנהלותו של חזבאללה בסוגיית החקירה ובמיוחד תרומתו להתלקחות האלימה ב-14 באוקטובר עוררו בקרב תושבי ביירות זיכרונות מדממים מימי מלחמת האזרחים השנייה (1975-1990) ודחפו את מתנגדי הארגון לצאת להגנת אל-ביטאר. עימות זה מצטרף לשורה של חיכוכים נוספים מהעת האחרונה, שחשפו את הביקורת הפנימית ההולכת ומתרחבת בקרב הציבור הלבנוני כלפי חזבאללה ואת החיכוכים הבין-עדתיים בלבנון. עיקרה של הביקורת מופנה כלפי התנהלותו העצמאית של הארגון, מעמדו הדומיננטי וחלקו בהידרדרותה של לבנון, המצויה במשבר הקשה ביותר שידעה בתולדותיה. גילויי העוינות לחזבאללה נחשפו למשל נוכח התקפה מתוכננת מראש של סונים על פעילי חזבאללה במהלך לוויה של קורבן נקמת דם שנערכה בחלדה ביולי, וכן התגובה האלימה מצד התושבים הדרוזיים מהכפר שוויא כלפי חולייה של חזבאללה ששיגרה רקטות לעבר ישראל מאתר הסמוך לכפרם (ב-6 באוגוסט), תוך האשמתה בחשיפת הכפר להתקפה ישראלית.

חזבאללה, המושפע גם הוא מהמשבר הפוליטי-כלכלי-בריאותי בלבנון, נמנע ככל שניתן מניסיון להרתיע את מתנגדיו באמצעות שימוש בכוחו הצבאי. זאת בשונה מהתנהלותו במשבר שאירע ב-2008, אז יזם האירגון מהומות דמים בביירות כדי לשנות החלטות ממשלה שעמדו בניגוד לאינטרסים שלו. בשלב זה, וכל עוד אין איום על מעמדו המוביל במערכת הפנימית, הוא מעוניין בשימור הסטטוס קוו ומשתמש בעיקר במניפולציות פוליטיות ובקמפיינים תקשורתיים, לצד אימוץ שיטות "מאפיה" של איומים והפחדות, ואם נדרש, אף רצח של מתנגדיו, תוך שהוא מותיר לפי שעה לצבא לבנון את הטיפול בהשבת השקט והסדר לרחובות.

בה בעת, גם פעילותו של הארגון, המתבצעת לכאורה לטובת האוכלוסייה הלבנונית, איננה נטולת ביקורת. כך למשל, הכנסת הדלק והמזוט מאיראן (החל מ-16 בספטמבר) באופן עצמאי, ללא כל בקרה מצד המערכת הלבנונית. הגעת הדלק, אשר הלבנונים הנתונים בחשכה משוועים לו, לוותה אמנם בגילויי שמחה מצד האוכלוסייה השיעית, שהיא הנהנית העיקרית מהדלק האיראני, אך עוררה ביקורת - כולל מצד ראש הממשלה נגי'ב מיקאטי, אשר טען נגד הפגיעה בריבונותה של לבנון. בתוך כך ניכר גם כי גוברת הביקורת כלפי הארגון בשל החיכוכים שהוא מייצר מול ישראל, תוך כירסום בטענתו כי כוחו הצבאי נועד להגנה על לבנון מפניה.

המאבק הנוכחי על עצמאותה של מערכת המשפט ביחס לחקירת הפיצוץ בנמל ביירות הינו בבחינת קרב מאסף של מתנגדי חזבאללה, ומבחן חשוב לאלה המעוניינים לקרוא תיגר על מעמדו ועוצמת השפעתו הנרחבת של הארגון, בחסות איראן, על עתידה של לבנון. במידה רבה, בידי חזבאללה נתונה יכולת ההחלטה האם להוביל את לבנון לכאוס פנימי ולמלחמת אזרחים נוספת, אם כי האירועים עשויים גם לחמוק משליטתו. בשלב זה קשה להעריך האם השקט השורר ברחובות ביירות מאז 14 אוקטובר יישמר לאורך זמן, הגם שברי כי חזבאללה לא ישקוט על שמריו וימשיך לפעול להדחתו של השופט אל-ביטאר, תוך הפעלת לחץ פוליטי כבד על שותפיו במערכת הפוליטית להסיר את התנגדותם לצעד זה. ברובד הפומבי, חזבאללה יבקש להרגיע את המצב ולאמץ עמדה ממלכתית, כמי שדואג לשימור זכות המחאה ודורש כי החקירה לא תהייה נגועה בשיקולים פוליטיים של השופט. בפועל, הארגון ידאג לטרפד את החקירה, תוך הרחקת האשמה ממנו, כשהוא עושה שימוש בקשריו והשפעתו הפוליטית מצד אחד, ובהפגנת יכולותיו הצבאיות כדי להשיג את מטרותיו, מצד שני. ייתכן אף שימוש בכוח נגד מתנגדי הארגון מהמחנה היריב, כפי שנעשה בעבר. כזכור, חיזבאללה לא נרתע מלפגוע בחשאי במנהיגים פוליטיים יריבים, דוגמת ראש הממשלה סעד חרירי (2005) ובמתנגדיו, דוגמת העיתונאי לוקמאן סלים (פברואר 2021). וזאת בלי שנתן על כך את הדין.

ישראל מצידה צריכה להמשיך ולעקוב אחר האירועים בלבנון בלי להתערב בהם ולגלות ערנות לאפשרות שהביקורת הגוברת בלבנון על חזבאללה עלולה להביאו לנקוט צעדים חריפים - עד כדי הפעלת כוחו הצבאי ואף ניסיון השתלטות בכוח על לבנון, או בתרחיש חמור לא פחות, החלטה לחולל הסלמה בגבול עם ישראל על מנת להסיט את הקשב הלבנוני ממנו והלאה.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט